Kehitysvammaisten, vammaisten ja sairaiden henkilöiden omaishoidon tuen myöntämisperusteet 1.1.2020 alkaen

Omaishoidon tuki

~~Omaishoitolain~~ Omaishoidon tuesta annetun lain (937/2005) mukaan omaishoidolla tarkoitetaan vanhuksen, vammaisen tai sairaan henkilön hoidon ja huolenpidon järjestämistä kotioloissa omaisen tai muun hoidettavalle läheisen henkilön avulla. Omaishoidolla korvataan muiden sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen tarvetta. ~~Omaishoitajan on oltava hoidettavan omainen tai muu hoidettavalle läheinen henkilö.~~

Omaishoidon tuella tarkoitetaan kokonaisuutta, joka muodostuu hoidettavalle annettavista tarvittavista palveluista sekä omaishoitajalle annettavasta hoitopalkkiosta, vapaasta ja omaishoitoa tukevista palveluista, jotka määritellään hoito- ja palvelusuunnitelmassa.

Omaishoidon tukea voidaan myöntää, jos kaikki seuraavat edellytykset täyttyvät:

- henkilö alentuneen toimintakyvyn, sairauden, vamman tai muun vastaavanlaisen syyn vuoksi tarvitsee hoitoa tai muuta huolenpitoa kotioloissa ja
- hoidettavan omainen tai muu hoidettavalle läheinen henkilö on valmis vastaamaan hoidosta ja huolenpidosta tarpeellisten palvelujen avulla ja
- hoitajan terveys ja toimintakyky vastaavat omaishoidon asettamia vaatimuksia ja
- omaishoito yhdessä muiden tarvittavien sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen kanssa on hoidettavan hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden kannalta riittävää ja
- hoidettavan koti on terveydellisiltä ja muilta olosuhteiltaan siellä annettavalle hoidolle sopiva ja
- tuen arvioidaan olevan hoidettavan edun mukaista
- ~~,joka on mahdollista järjestää hoidettavan kotona sopimalla siitä hänen omaisensa tai läheisensä kanssa ja tarpeellisten palveluiden avulla.~~

~~Omaishoitolain~~ Omaishoidon tuesta annetun lain mukaan omaishoitajalla on oikeus pitää vapaata vähintään kaksi (2) vuorokautta kalenterikuukautta kohti. Omaishoitajalla on oikeus pitää vapaata vähintään kolme (3) vuorokautta kalenterikuukautta kohti, jos hän on yhtäjaksoisesti tai vähäisin keskeytyksin sidottu hoitoon ympärivuorokautisesti tai jatkuvasti päivittäin. Sidonnaisuus katsotaan ympärivuorokautiseksi siitä huolimatta, että hoidettava viettää säännöllisesti vähäisen osan vuorokaudesta käyttäen kotinsa ulkopuolella järjestettyjä sosiaali- tai terveyspalveluja taikka saaden kuntoutusta tai opetusta.

~~Oikeus kolmen (3) vuorokauden vapaaseen Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon vammaispalveluissa on myös omaishoitajalla, jonka hoidettava on kodin ulkopuolella enintään seitsemän (7) tuntia arkipäivää kohden saamassa kuntoutusta tai koulutusta tai muita sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja.~~

Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä ja omaishoitaja voivat sopia, että omaishoitaja pitää vapaansa useampana alle vuorokauden pituisena jaksona.

Omaishoidon tuen myöntämisen yleiset periaatteet:

Omaishoidon tuki on määrärahasidonnainen etuus ja sen myöntäminen perustuu yksilölliseen harkintaan. ~~Omaishoitolaki~~ Omaishoidon tuesta annettu laki ei takaa hoitajalle subjektiivista oikeutta omaishoidon tukeen. Omaishoidon tuki myönnetään hakemuksen jättämistä seuraavan kalenterikuukauden alusta omaishoidon tukeen varatun määrärahan puitteissa.

• Omaishoidon tukea myönnetään pääasiassa laitoshoitoa tai ympärivuorokautista palveluasumista korvaavaan kotona tapahtuvaan hoitoon. Ko. palvelumuodolla tuetaan omaishoitajan voimavaroja hoitotyössä.

• Omaishoidon tuen määrää arvioitaessa huomioidaan hoidon sitovuus, vaativuus ja hoidettavan mahdolliset muut tuet ja palvelut ~~(esimerkiksi mikäli vammainen henkilö on opiskelujen tms. vuoksi arkiviikot poissa kotoa, ei hoitotyö ole sitovaa). Hoidon ei katsota olevan sitovaa, mikäli hoidettava on yli seitsemän (7) vuorokautta kalenterikuukaudessa säännöllisesti muualla kuin omaishoitajan hoidettavana. Hoitotyöstä, jota ei katsota sitovaksi, myönnetään vapaata kaksi (2) vuorokautta kalenterikuukautta kohden.~~

• Omaishoidon tukea ei suoriteta hoitokodissa, palvelutalossa, ryhmäkodissa, pitkäaikaisessa perhehoidossa, asuntolassa, tukiasumisen piirissä tai lastensuojelun tukitoimena kodin ulkopuolelle sijoitetun henkilön hoidosta.

• Hoitajalla tulee olla tosiasialliset (fyysiset ja psyykkiset) edellytykset toimia omaishoitajana. Omaishoitajan terveyden ja toimintakyvyn tulee vastata hoidettavan hoidon asettamia vaatimuksia ja kodin (toimintaympäristön) tulee soveltua hoidettavan hoitamiseen.

Omaishoidon tuen päätöstä tehtäessä arvioidaan kokonaisvaltaisesti, selviytyykö omaishoitaja omaishoitoon sisältyvistä tehtävistä. Arvioinnissa otetaan huomioon omaishoitajan fyysinen ja psyykkinen terveydentila, mahdolliset sairaudet ja niiden vaatima hoito, toimintakyky ja voimavarat, kuten kyky selviytyä päivittäisistä toiminnoista ja kyky hoitaa läheistään, elämäntilanne, sosiaaliset verkostot, alaikäisen hoidettavan kohdalla mahdollinen lastensuojelun

asiakkuus sekä hoitajan kyky toimia hoidettavan edun mukaisesti ja ottaa hänen näkemyksensä huomioon. Arvioinnin apuvälineenä voidaan tarvittaessa käyttää sosiaali- tai terveydenhuollon ammattihenkilön arviota. Omaishoidon tukea ei myönnetä, mikäli hoitajalla on diagnosoitu muistisairaus, vakavia mielenterveyden ongelmia tai päihteiden väärinkäyttöä tai jos hoitajan toimintakyky tai muu terveydellinen tilanne, perhetilanne tai elämäntilanne selvästi rajoittaa hänen toimimistaan omaishoitajana.

• Sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijät seuraavat ja arvioivat (kotikäynnein) omaishoidon tuella tapahtuvaa hoitoa. Hoitoa arvioidaan vuosittain tai tarpeen mukaan tarkistamalla hoito- ja palvelusuunnitelma.

• Hoito- ja palvelusuunnitelmaan kirjatut ja sovitut lyhytaikaiset hoitojaksot, tilapäisen hoidon tai palveluasumisen jaksot vaikuttavat omaishoidon tuen saamiseen ja hoitopalkkion määrään. Mikäli hoitajan jaksamista tukevat enemmän hoidettavan lyhytaikaiset hoitojaksot kuin hoitopalkkio, ensisijaisesti myönnetään lyhytaikaishoitoa.

• Omaishoitosopimus on voimassa toistaiseksi. Hoidettavan täyttäessä 65 vuotta hänen palveluntarpeensa arvioidaan ja selvitetään yhdessä vanhuspalvelujen kanssa. Erityisestä syystä omaishoitosopimus voidaan tehdä määräaikaisena. Sopimusta voidaan tarvittaessa tarkistaa (§ 7). Erityisenä syynä määräaikaiselle omaishoitosopimukselle voidaan pitää esimerkiksi asiakkaan toimintakyvyssä tapahtuvia muutoksia (esim. lapset).

~~• Mikäli hoidettava saa vammaispalvelulain mukaista henkilökohtaista apua, joka on tarkoitettu päivittäisiin toimiin, jotka täysin tai osittain vastaavat omaishoitajan antamaa hoitoa, oikeutta omaishoidon tukeen ei ole~~

Omaishoidon keskeytys ja lakkaaminen

• Omaishoidon tuki voidaan keskeyttää tai lopettaa, mikäli hoitajan ei katsota soveltuvan toimimaan hoitajana, esim. päihteiden käytön, terveysongelmien vuoksi tai jos hoidettavan edun mukainen hoito ei muutoin toteudu.

• Hoidon keskeytyessä hoitajasta johtuvasta syystä tai hoidettavasta johtuvasta muusta kuin terveydellisestä syystä Kainuun sote keskeyttää hoitopalkkion maksamisen keskeytyksen alkamisesta seuraavana päivänä.

• Omaishoidon keskeytyksestä omaishoitajalla on ilmoittamisvelvollisuus. Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymällä on omaishoidon tuen takaisinperintäoikeus, mikäli ilmoitusvelvollisuus laiminlyödään.

• Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä voi irtisanoa omaishoitosopimuksen irtisanomista seuraavan kahden kuukauden kuluttua. Omaishoitajan irtisanomisaika on yksi kuukausi. Mikäli hoidettava todellisuudessa ei ole omaishoitajan hoidettavana (esim. hoidettavan lapsen muutto toisen vanhemman luo, hoidettavan ympärivuorokautinen hoito kodin ulkopuolella, hoidettavan toisella paikkakunnalla opiskelu yms.) hoitopalkkion maksaminen keskeytetään irtisanomisajalta.

• Irtisanomisajoista riippumatta omaishoitosopimus päättyy sen kuukauden lopussa, jonka aikana hoito hoidettavan terveydentilan muutoksista johtuen käy tarpeettomaksi.

• Omaishoitosopimus tulee purkaa välittömästi, jos sen jatkaminen vaarantaa joko hoidettavan tai omaishoitajan terveyden tai turvallisuuden.

<u>Omaishoidon tuen maksuluokat ja hoitopalkkion porrastaminen</u>

Omaishoitajalle maksettavan hoitopalkkion suuruus määräytyy porrastettuna hoidettavan hoidon sitovuuden ja vaativuuden perusteella.

Hoitopalkkiota ei koroteta, jos hoidettava on kotona omaishoitajan hoidossa väliaikaisesti ympärivuorokautisesti esim. koulujen ja päiväkotien lomien aikana.

Maksuluokissa tulee kaikkien alla mainittujen kriteerien täyttyä, jotta omaishoidon tukea maksetaan.

Lisäehtona on, että omaishoidon tukea maksetaan talousarvioon varattujen määrärahojen puitteissa.

~~Asiakkaiden~~ Hoidettavan hoidon vaativuus ja sitovuus on määrittävin kriteeri. Omaishoidon tuen maksamisen perusteena voidaan käyttää toimintakyvyn arviointimittareita. Päätös perustuu kokonaistilanteen arviointiin ja yksilölliseen harkintaan.

Jos vastuu hoidettavan omaishoidosta jakautuu kahden tai useamman omaishoitajan kesken, voidaan omaishoitosopimus laatia myös useamman kuin yhden omaishoitajan kanssa. Tällöin hoitopalkkio jaetaan hoitajien kesken. Tällöin omaishoidon tuen vapaat katsotaan käytetyksi silloin, kun hoidettava on hoidossa toisella omaishoitajalla.

Omaishoidon tukea ei myönnetä, mikäli:

- asiakkaalle järjestetään henkilökohtaista apua vähintään 40 h/vko tai

- asiakas on keskimäärin yli 40 h/vko kodin ulkopuolella (esim. koulussa, varhaiskasvatuksessa, päivä- tai työtoiminnassa, koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnassa) tai
- asiakas on ympärivuorokautisesti yli 2 vrk/kk kodin ulkopuolella muulla kuin omaishoidon tuen vapaalla (esim. tilapäishoito, lyhytaikainen palveluasuminen, opiskelu)

Alle 18-vuotiaan hoidettavan omaishoidon tuen arvioinnissa arvioidaan hoidettavan hoidon ja huolenpidon fyysistä ja psyykkistä vaativuutta ja sitovuutta verraten tilannetta vastaavanikäisen terveen lapsen hoidon ja huolenpidon vaativuuteen ja sitovuuteen.

Alle 3-vuotiaille lapsille myönnetään omaishoidon tukea vain erityisestä syystä.

I Maksuluokka

Omaishoidon tuen hoitopalkkio on 1.1.2020 alkaen 410,59 €/kk
(v. 2019 402,34 €/kk)

• hoidettava tarvitsee päivittäin toistuvasti apua ja hoivaa (pukeutuminen, liikkuminen, syöminen, hygienianhoito) tai tarvitsee jatkuvaa valvontaa
• myönnetään pääasiassa laitoshoitoa tai ympärivuorokautista palveluasumista korvaavaan kotona tapahtuvaan hoitoon

II Maksuluokka

Omaishoidon tuen hoitopalkkio on 1.1.2020 alkaen 546,44 €/kk
(v. 2019 535,46 €/kk)

• hoidettava tarvitsee apua ja hoitoa kaikissa päivittäisissä toiminnoissa ja jatkuvaa valvontaa (pukeutuminen, liikkuminen, syöminen, hygienianhoito)
• omaishoito on vaihtoehto laitoshoidolle tai ympärivuorokautiselle palveluasumiselle

Mikäli hoidettavalle järjestetään muita tukipalveluja (mm. päivätoimintaa, työtoimintaa, henkilökohtaista apua, tilapäishoitoa, lyhytaikaista palveluasumista, kotihoitoa, varhaiskasvatuksen päivähoitoa, perusopetuslain mukaista aamu- ja iltapäivätoimintaa sekä perusopetusta tai muuta opetusta jne.), suoritetaan omaishoidon tuen hoitopalkkio maksuluokan I suuruisena.

III Maksuluokka

Omaishoidon tuen hoitopalkkio on 1.1.2020 alkaen 816,90 €/kk
(v. 2019 800,49 €/vrk)

• Omaishoitaja on hoidollisesti raskaan siirtymävaiheen aikana lyhytaikaisesti estynyt tekemästä omaa työtä tai toisen työtä edellyttäen, että hoitajalla ei tältä ajalta ole vähäistä suurempia työtuloja, eikä oikeutta sairasvakuutuslain 10 luvun mukaiseen erityishoitorahaan eikä oikeutta vuorotteluvapaalain 13 §:n mukaiseen vuorottelukorvaukseen.

Hoidollisesti raskas siirtymävaihe voi olla esimerkiksi vakavan sairauden hoito, siirtyminen hoitomuodosta toiseen (esimerkiksi laitoksesta kotiin) tai henkilön toipuminen vakavasta tapaturmasta. Tällöin hoidettava tarvitsee lyhytaikaisesti normaalia enemmän hoivaa ja huolenpitoa. Siirtymävaiheeksi voidaan katsoa muutaman kuukauden, maksimissaan noin puolen vuoden mittainen omaishoitojakso.

Tähän maksuluokkaan kuuluvat henkilöt, joiden saattohoito tapahtuu kotona hoidettavan ja hänen omaistensa/ läheistensä tahdon mukaisesti. Saattohoito perustuu lääkärin päätökseen. Tällöin omaishoito on vaihtoehto tehostetussa palveluasumisessa tai laitoksessa tapahtuvalle saattohoidolle.

~~Erityistilanteissa hoitopalkkio voidaan päättää esitettyjä maksuluokkia suuremmaksi hoidon järjestelyjen niin vaatiessa. Hoitopalkkio voidaan korottaa III maksuluokan palkkiota 30 % suuremmaksi.~~

Kaikissa omaishoidon tuen maksuluokissa hoidettavalla on lisäksi mahdollisuus saada hoito- ja palvelusuunnitelmansa mukaisesti tarvittavat tuki- ja muut palvelut, joista peritään sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksulain ja -asetuksen sekä Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymän vahvistaman asiakasmaksuohjeen mukainen maksu.

Hoitopalkkio voidaan sopia säädettyä määrää pienemmäksi, jos

• hoidon sitovuus on vähäisempää kuin mitä 4 §:n 1 momentissa edellytetään ja hoidon ja huolenpidon tarve on vähäistä taikka
• siihen on hoitajan esittämä erityinen syy.

<u>Omaishoitajan lakisääteisen vapaan järjestäminen</u>

~~Omaishoitolaki~~ Omaishoidon tuesta annettu laki turvaa hoitajalle vähintään kaksi (2) vuorokautta vapaata kalenterikuukautta kohti. Lain mukaisesti Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymässä sitovaa hoitotyötä tekevälle omaishoitajalle järjestetään vapaata kolme (3) vuorokautta kuukaudessa ja ei-sitovaa hoitotyötä tekevälle omaishoitajalle kaksi (2) vuorokautta kuukaudessa.

Lisäksi omaishoidossa olevalle asiakkaalle voidaan järjestää muuta ympärivuorokautista hoitoa siten, että asiakkaan hoitoaika muualla kuin omaishoidossa omaishoidon vapaavuorokaudet mukaan lukien on enintään seitsemän (7) vuorokautta kalenterikuukautta kohden.

Omaishoitaja voi pitää kertyneet omaishoitajan vapaat säännöllisesti kuukausittain. Omaishoitajan jaksamisen tukemiseksi vapaat suositellaan pidettäväksi säännöllisesti kuukausittain. Omaishoidon vapaita voi kerryttää korkeintaan kolmen (3) kuukauden ajalta ja pitää kerralla pidempiä jaksoja. Kuitenkin vain joulukuun omaishoidon vapaan voi enää käyttää seuraavan kalenterivuoden puolella tammikuussa.

Omaishoitajan ja Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymän välisessä omaishoitosopimuksessa sekä hoidettavaa koskevassa hoito- ja palvelusuunnitelmassa sovitaan, miten hoidettavan hoito järjestetään omaishoitajan vapaan aikana. ~~Hoidettavalla tai omaishoitajalla ei ole ehdotonta oikeutta valita vapaan aikaista hoitomuotoa.~~ Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä päättää viimesijassa siitä, miten omaishoitajan vapaan aikainen hoito järjestetään. ~~Perusteena tulee kaikissa tapauksissa olla ympärivuorokautinen sidonnaisuus hoitotyöhön.~~

Asiakasmaksu omaishoitajan lakisääteisten vapaapäivien osalta on xx / vrk / 3 vrk / kk (v. 2019 11,40 € / vrk / 3 vrk / kk).

~~Omaishoitaja voi pitää vapaansa kuukausittain tai hän voi säästää niitä ja pitää kerrallaan useimpia vapaapäiviä. Vapaat tulee käyttää kuitenkin kalenterivuosittain, ja omaishoidon tuen sopimuksen voimassaoloaikana.~~

Omaishoitajan vapaat järjestetään Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymässä ensisijaisesti käyttäen omaishoidon sijaishoitajaa ~~omaisjärjestelmää~~, hoidettavan ~~kotikunnan~~ kotikunnassa sijaitsevia tai muita Kainuun soten oman toiminnan yksikköjä tai lyhytaikaista perhehoitoa (perhehoitajan tai hoidettavan kotona). Mikäli edellä mainituilla vaihtoehdoilla vapaita ei voida järjestää, vapaat järjestetään ~~erityishuollon~~ lasten tilapäishoitoyksikössä tai palvelusetelillä Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymän hyväksymillä palveluntuottajilla.

Omaishoitajan vapaan palvelusetelin arvo määräytyy Kainuun soten yhtymähallituksen päätöksen mukaisesti. Omaishoidon vapaa voidaan järjestää myös yhtä vuorokautta lyhyempänä vapaana ns. päiväsaikaan pidettävänä vapaana, jolloin hoito järjestetään palvelusetelillä asiakkaan kotona annettavana palveluna.

~~Silloin~~ Kun omaishoitajan lakisääteinen vapaa järjestetään omaishoidon ~~sijaisjärjestelmän~~ sijaishoitajan avulla, sijaishoitajan tulee olla hoidettavan omainen tai läheinen. Sijaishoitajan kanssa tehdään sopimus sijais~~omais~~hoidosta ja hoito tapahtuu hoidettavan kotona. Sijaishoitajalle maksetaan 58,40 €/vrk (vuonna 2019 57,23 €/vrk).

Kun omaishoitajan lakisääteinen vapaa järjestetään lyhytaikaisen perhehoidon avulla, perhehoitajalle tehdään perhehoidon toimeksiantosopimus. Perhehoitajalle maksetaan Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymän hyväksymä lyhytaikaisen perhehoidon hoitopalkkio ja kulukorvaus.

Hoito- ja palvelusuunnitelma

Omaishoidon tuesta laaditaan yhdessä hoidettavan ja omaishoitajan kanssa hoito- ja palvelusuunnitelma.

Suunnitelmaan kirjataan:
• omaishoitajan antaman hoidon määrä ja sisältö
• muiden hoidettavalle tarpeellisten sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen määrä ja sisältö
• omaishoitajan hoitotehtävää tukevien palvelujen määrä ja sisältö
• miten hoidettavien hoito järjestetään hoitajan vapaan, terveydenhoitoon liittyvien käyntien tai muun poissaolon aikana
• omaishoitajan hyvinvointi- ja terveystarkastusten tarve ja toteuttaminen
• omaishoitajan valmennuksen ja koulutuksen tarve ja järjestäminen

Omaishoitajan hoitotehtävää tukevat palvelut

Omaishoitajalle järjestetään tarvittaessa valmennusta ja koulutusta hoitotehtävää varten ja hyvinvointi- ja terveystarkastuksia sekä omaishoitajan hyvinvointia ja hoitotehtäviä tukevia sosiaali- ja tervyspalveluja. Velvollisuus järjestää valmennusta koskee omaishoitosopimuksen tehneitä omaishoitajia.

• Omaishoitajan valmennuksen tavoitteena on tukea omaishoitajuutta sekä kehittää omaishoitajaksi ryhtyvän henkilön valmiuksia omaishoitajana toimimisessa.
• Omaishoitajan hoitotehtävää tukevan koulutuksen/valmennuksen tavoitteena on tukea omaishoitajan osaamisen kehittämistä ja valmiuksien ylläpitämistä omaishoitosuhteen aikana. Koulutus voi liittyä esimerkiksi erilaisten apuvälineiden käyttöön, ergonomisten työasentojen opettamiseen, haasteellisista tilanteista selviytymiseen tai esim. muistisairaiden, päihde- ja mielenterveysongelmaisten ja vammaisten lasten omaishoidon erityiskysymyksiin.
• Hyvinvointi- ja terveystarkastuksella tarkoitetaan kliinisillä tutkimuksilla tai muilla menetelmillä suoritettua omaishoitajan hyvinvoinnin, terveydentilan ja toimintakyvyn tarkastusta sekä hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen liittyvää terveydentilan selvittämistä ja neuvontaa. Hyvinvointi- ja terveystarkastuksen sisällöstä on annettu sosiaali- ja terveysministeriön kuntainfo (12.2.2015). Hyvinvointi- ja terveystarkastukset ovat maksuttomia (laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista 5 §).

Omaishoidon tukeen sisältyy hoidettavalle annettavia sosiaali- ja terveyspalveluja, jotka kirjataan hoito- ja palvelusuunnitelmaan. Tällaisia voivat olla esimerkiksi kodinhoitoapu ja siihen liittyvät tukipalvelut (esimerkiksi ateria-, kylvetys- ja kuljetuspalvelu), apuvälineet, päivä- ja lyhytaikaishoito ja muut terveydenhuollon palvelut.

Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista voidaan periä maksuja siten kuin asiakasmaksuista on säädetty. Omaishoidon tukeen liittyvistä palveluista voidaan periä tulotasoon perustuvia palvelumaksuja (esimerkiksi kotipalveluista ja kotisairaanhoidosta).